

literarnega oblikovanja in ustvarjanja. Res je, da intimna avtobiografska izpoved na tragično temo ne potrebuje larpurlartizma, vendar je pri Koncertu preveč avtorjeve neposredne prizadetosti, da bi delo v celoti dobilo prepričljivejši literarni izraz. Zato bo Koncert za raka privlačno prozno delo za bralce, ki jih bo, kot smo že omenili, pritegnila

tema sama, nekoliko manj pa za bralce, ki hočejo imeti ob temi še »literaturo«. Združitev obojega bi zahtevala mnogo več ustvarjalnega napora: osebna bolečina je lahko odločilna spodbuda za ustvarjanje, lahko pa tudi ovira za njegov skrbni literarno-estetski nadzor.

Marijan Zlobec

Poročamo — glosiramo

ETUDA O ČASU

Ne gre za katerikoli čas: na čas v glasbi mislim. Gotovo je najbolj imanentna, ena njenih najočitnejših pa tudi najbolj skrivnostnih danosti. Mnogotere vrednosti se križajo v utripajočem prepletu tega življenjskega znamenja. Odločilne vrednosti. Lahko bi se mu bližali v neštetihi krožnicah doživljajsko-miselnih, duhovnih in telesnih zaznav, mu iskali jedro, pomen, moč . . .

Ampak zdajle me ne bega takšen čas (in žal sploh ne gre za beganje). Naš čas mi je pred očmi, zdajšnji »trenutek« — današnji, kot se je rekalo še nedavno — in v našem »prostoru« (včasih se je pred mikrofoni in sejnimi omizji slišalo raje »nekje«). Ob kratkem danes in tukaj, v slovenski glasbeni Koromandiji. Zakaj tudi to je čas. Naš čas v (naši) muziki in zavesti o njej.

Bilo je na preljubeznivega 1. aprila dan, ko nam je Delo postreglo z imenitnim novinarskim prigrizkom o akrobatskem glasu Berberianove. V televizijskem okencu, koder nam bolj po svoje, razmišljajoče ali kritično povedo kaj o zadnjih oddajah. Dva večera poprej se je namreč (v italijanski nanizanki) na zaslonih pokazala Cathy Berberian in navdušila tudi Vesno Marinčičevo. Zvedeli smo nekaj o njenih oblekah in rodu — o oblekah bržčas zanesljive podatke, o rodu čudovito zmedo poldomnev, da bi je bili veseli na vseh

štirih koncih sveta, kjer ne poznajo (naše) glasbene enciklopedije in podobno nepotrebnih knjig. Nič novega torej, nič posebnega: ista meta, isto odstojanje bi se reklo v vojaški govorici. Tega smo vajeni in zoper odnose, ki veljajo za šege, besedni prizivi ne pomagajo prida. To je čas. — Vendar je drobni zapis ponudil še več in boljših kažipotov v ta naš čas. O junakinji oddaje sta povedali svoje tudi Vilma Bukovec in Zlata Ognjanović. Ni težko uganiti, da sta bili pri vsem dolžnem spoštovanju precej različnih mnenj, nekako v razponu, ki ga radi pritaknemo generacijski oddaljenosti (udobno je). Zategadelj seveda ne kaže zgubljeni prostora. Tisto, kar je v njunih besedah zaščemelo kot sonce v zrcalu, sta povedali mimogrede, prva menda samoumevno, druga opravičujoče: nikoli še nista slišali za Cathy Berberian.

Ščemina je bila pač trenutek časa, ki se je ustavil, toda zrcalo je ostalo. In v zrcalu so se mi prikazale čudne reči. Gramofonske plošče so švigale okoli kot leteči krožniki, zrak se je spremiňjal v filigransko zapletene čiračare radijskih valov, ki so odmevali od »čivkanja, pripravljanja na nevihto, kruljenja, tuljenja« človeških glasov, pod tako strašljivim obokom nekoč ljubko sinjega neba pa je počivalo Casagrandejevo »velemesto ob sotočju Gradaščice, Mallega grabna in Ljubljani«. Kdaj pa kdaj je bilo v ptičjih višavah slišati od tam nekaj čudne godbe, kdaj pa kdaj

skoraj podobne »kruljenju in tuljenju«, a njena razzvočja so medlela in usihala med večno zelenimi napevi večno zelenih lepot. Tam daleč na obzorju so se skrivali v meglici obrisi nedosežnih krajev in dežel. Zagreb je bil tam in v njem nekakšni bienali novih tonskih reči, dolge vrste nastopajočih, cele poplave imen, tudi takih, ki so se brala na Cathy Berberian. In še dlje, veliko dlje, v komaj zaznavnih, komaj slutnih prostranstvih severovzhodnih ravnin so se med zelenjem belih lis kulturnega zemljevida naše očentjave skrivali Radenci. Majhni in tihi, kot se spodobi zdravilišču, so uganjali nekakšen festival, niti v paracentrovskih okvirih ne — festival pač, ljubim Slovincem v domači poduk in razvedrilo. In tudi tam je nekega nedeljskega popoldneva leta Gospodovega 1973 prepevala Cathy Berberian. Vseh baž pesmice, beatlovsko in svojo, Weilla in Debussyja in Monteverdija. Pa Kogoja (čisto drobnega Kogoja, se pravi več, kot je kdajkoli zmozel dobršen del naših solistov; in pomislite — v slovenščini!). In Beria, hočem reči »avtorja oddaje Glasba, takšna in drugačna« (saj prej še nismo slišali zanj, kajne?).

Zdrzil sem se. Koliko pa je pri nas od lese do izbe? Koliko let? Ali natančneje: kako daleč se nam zdi, če bi se odpravili za (svojo, poklicno) radovednostjo? Ko bi nas, postavim, res žejala? Ko bi, recimo, zaznavali čas. Sebe v času. In bi se hoteli opredeljevati, opredeljevati, kakor se pač človek mora, za svoje duhovno zdravje, če drugega ne.

Ne — mi vemo, kar vemo . . . Tisti čudni čas zunaj pred durmi ni naš gospodar. Plašnice imamo in naušnike in praznjo suknjo, ne more nam do živega. Ne živimo tistega časa, nečas je. Stanje, ne gibanje. Premlevanje, ne presnavljanje, čemenje namesto dejanja, obnemoglost, kjer bi potrebovali pogum. Mi vemo, kar vemo . . . Od smradu (oprostite: od slabega zraka) ni še nihče umrl,

od mraza že marsikdo, pravi ljudski rek. Počakati je treba, da se izkaže, kako in kaj, potlej bomo že ukrenili po pameti. Saj so še drugi! Letos, na primer, bodo nekaj malega postorili za nas v Zagrebu: bienalski program bo (spet) poln Globokarjeve glasbe. Vinka Globokarja. Če bog da in se nam nasmehne sreča junaška, postane mož kdaj tudi avtor in vodja kakšne (tuje) televizijske nanizanke, pa ga bomo videli in slišali in ostrmeli. In še vedno bo dovolj priložnosti, da nas popade zanos; morda se celo spomnimo, katere gore list je. Za časniške vtise pa bo sploh še obilo iztočnic, 1. aprila ali kdaj drugič, saj smo radi presenečeni in nadarjeni za retrospektive. Kajti ta trenutek imamo daljnosežnejše skrbi. »Skala našega petja so visoki toni in dolge korone,« je povedala Zlata Ognjanovičeva, »drugo pri nas nikdar ni veliko veljalo.« Mislila je tako, kot sem opisal. Prav dobro ve, kako resno se spoznamo na zaresno umetnost. Lahko, da se nam pred nosom kaj drobnega včasih še izmakne, ampak za večne vrednote imamo pristrižena ušesa. Tam se ne damo.

Tistega lepega dne, 1. aprila, pa se je po naključju primerila še druga reč. Od hiše našega lepega petja, od ljubljanske Opere, se je poslovil mož, ki mu je uradni čas dopolnil potrebno mero let: v pokoj je odšel Samo Smerkolj. Zgodilo se je, kakor se pač spodobi za vrhunskega umetnika, brez častilnega vzklikanja in fanfar. Njegov delovni dom je z dostojanstvenim molkom pospremil naravno pot slehernika k navadnemu koncu, sredstva javnega obveščanja (kakor se reče) so v bujnem kulturnem cvetenju našega vsakdana spregledala ta utrinek med živahnim gomazenjem mnogih talentov, občinstvo pa seveda ni vedelo zanj. — Recimo, da bi sicer ravnalo drugače in se je Zlata Ognjanovičeva motila. Recimo, da imamo občinstvo, ki loči slabo od dobrega ali celo dobro od boljšega. In še recimo, da znamo ceniti po dejanju, se

pravi po duhovni moči in pristnosti... Mož, ki je zapustil deske našega glasbenega gledališča, namreč ni bil nikoli »prvak«. Ni se postavljaj, ni blestel, kakor je navada, ni uganjal šentflorjanščine. Ne pomnim, da bi se bili kdaj topili ob njegovih kantomanskih sladostrajstjih in da bi nam kdaj razložil, kako z vsem srcem... Pošteno povedano je bil kar nemarno neumetniški. Konec koncev se vendarle vé, koliko kdo zmore in kaj, tudi vatli, s katerimi merimo zaslužnja, imajo častljivo preteklost: saj gre za naš čas — za čas v nas, ni, da bi si delali silo. Natanko pogledano je torej vse prav. Saj se tudi nihče ne razburja. Razburjati se je mogoče za krivice, krivice (in pravice) pa se ravna po povprečju; zunaj povprečja so izjeme in umetnost, kaže, ni stvar izjem, če naj se učimo pri dejstvih.

Bodi zatorej povedano jasno in odkrito: logično je (ne razumno), kakor smo se zahvalili Samu Smerkolju, dosledno je (ne sprejemljivo), kakor so ga precenili zaležni tovariši. Ni bil, še zdaleč ne, enakovreden član naših operistov. Osebnost je (bil), in sicer največja, kar jih je premoglo slovensko glasbeno gledališče po zadnji vojni. Ne lastnik glasu, ne igralec vlog, temveč ustvarjalec s silovito notranjo napetostjo. Delavec, ki je v tonskih zapisih sledil značaje, jih grebel iz brezimnosti arijskega prepevanja v človeške usode. Mož, ki je živel na odru po svoji podobi, z duhovno ostrino razumnika in jedrim zanosom glasbenega odzivanja, polno in zrelo, scela in do kraja. Umetnik, ki je oblikoval resnico današnjih ljudi in zanje, iz in prek kostumov, zunaj in mimo kopit — resnico človeškega doživljanja, zavedanja, spoznanj. Lorenzo in Bocanegra, Telramund in Posa, Scarpia in Francisco, Don Juan in Almaguiva, Onjegin in Niko, Jago in Orest, Gérard in Rangoni... Vselej v naponu razkrivanja človeškega bi-

stva. V demoniji nravi, ki ustvarjajo zavest o življenju. V opredeljevanju duha, ki išče življenju smisel, sedanji smisel za zdajšnji čas. Kajti (bil) je operni umetnik tristo in nekaj let po firenških humanistih in to mu je (bilo) bliže kot lepote neslanosti našega nečasa.

Najbrže ni kaj dodati. Zgodil se je pač nesporazum usode. Gledano z umetnostnih podstavkov omenjenega velemesta se določeni nekdo kratko malo (spet) ni rodil o pravem času. To se dogaja. S prav tako omenjenih ptičjih višav pa se isti nekdo verjetno ni rodil na pravem kraju. Zakaj v feaški deželi naše glasbene Koromandije tiktaka čas drugače in kolesca ga merijo drugače in svet je videti drugačen in še ljudje povrhu. Najbolj ljudje.

Ni se namreč primerilo prvič, kar nam je razkazal in skrnil potegavski 1. april. Kakorkoli že teče ta naš čas, teče vendarle. In zapušča svoja znamenja, drugo za drugim. Vsako pa je pars pro toto.

Borut Loparnik

PODRECCOVA BENEČIJA 1884 IN PETRIČIČEVA BENEČIJA 1977

Do Napoleona je Benečijo ločila od drugih slovenskih dežel državna meja patriarhata oz. beneške republike. To politično dejstvo je deželici pod Matajurjem zagotovilo čvrsto upravno in sodno avtonomijo, tako da ni nikoli poznala fevdalizma in tlačanstva. Prvi nacionalni trzljaji, ki presegajo cerkveni okvir, nastajajo v času avstrijske zasedbe Benečije (1815 do 1866) in vodilna osebnost tega časa je špeterski Peter Podreka: v tem času berejo Benečani Bleiweisove Novice in postajajo zvesti naročniki mohorjevsk. Leta 1866 se Benečani s plebiscitom odločijo za Italijo, ki jim obljublja spoštovanje starih pravic. Tako jih državna meja spet deli od ostale Slovenije, Italija pa jim ne samo odreka obljubljene pravice,